

Uproszczenie grup spółgłoskowych powstałych w wyniku asynchronicznej wymowy spółgłosek wargowych miękkich

Autor: Halina Karaś

{smoothgallery image=M938.gif&title=Leksykon&caption=Uproszczenia grup spółgłoskowych powstałych w wyniku rozłożenia f', w', m'. Oprac. A. Krawczyk-Wieczorek na podstawie: Dejna 19, Kucała 45, 46.}

Grupy powstałe w wyniku rozłożenia spółgłosek wargowych miękkich mogą ulegać uproszczeniom przez zredukowanie jednej z głosek wchodzących w ich skład. Redukcja może dokonać się poprzez zanik spółgłoski wargowej i pozostawienie samego elementu miękkiego, co dotyczy głosek w’, f’ oraz m’;, por. mówi > mówji > móji, wino > wzino > zino, ofiara > ofsiara > osiara lub miasto > mniasto > niasto. Tego typu uproszczenie grup spółgłoskowych, powstałych w wyniku asynchronicznej wymowy spółgłosek wargowych miękkich, i pojawienie się wymowy: sieranka = firanka, trafić = trafić, ziadro = wiadro, osziara, žiara = wiara, ochiara = ofiara, hierzeje (z dźwięcznym h) = wierzeje, niasto = miasto, niska = miska itp. charakteryzuje gwary okolic Ostródy, Nidzicy, Przasnysza, Ostrołęki, Kolna, Pułtuska, Mińska, Węgrowa, Olecka, Grajewa i Suwałk, a więc pas północno-wschodni obejmujący Ostródzkie, Mazury, część zachodnią Suwalszczyzny i Mazowsze, głównie północne (częściowo środkowe). Powstała po zredukowaniu artykulacji wargowej w grupie mń < m’ spółgłoska ń uważana była za zbyt rażąca cechę gwarową i dlatego zastępowano ją przez ogólnopolskie m’. Proces ten objął także hiperpoprawne unikanie pierwotnej spółgłoski ń, spotykane w różnych formach wyrazowych na całym obszarze dialektu mazowieckiego, np. jamioł = anioł (zob. Hiperpoprawność językowa, Hiperyzm). Redukcja omawianej grupy może także nastąpić w wyniku usunięcia składnika miękkiego. Zjawisko to zachodzi po spółgłoskach środkowojęzykowych ś, ź, dź, a więc w grupach: św’ > śwj // śwś > św; ćw’ > ćwj // ćwś > ćw; dźw’ > dźwj // dźwź > dźw, por. śwąt, śwątło, śwęta, śwadek, śwyniak, śwynski, ćwartka, ćwyrć, niedźwedź. Podobny wypadek zredukowania grupy spółgłoskowej powstałej z rozłożenia spółgłoski m’ przez opuszczenie miękkiego jej składnika zaszedł w końcówce N. lmn. -amy < -amni // -amji < -ami (gdzie uległ morfologizacji) oraz w gwarowych odpowiednikach form zaimkowych mi, mię, por. takymy wołamy, żelaznymy pługamy, sochamy, za toramy, nawalili my = nawalili mi, oczamy, osłamy, cepamy, saniamy, ziarkamy, szrubamy, tamy deskamy, widłamy, uszamy. Zjawisko twardnienia w’ po spółgłoskach środkowojęzykowych występuje na dużych obszarach Mazowsza, Kociewia, ziemi chełmińsko-dobrzyńskiej, a w formie śwynia sięga w głąb Małopolski po Dębicę, Radom, Sieradz. Jeszcze szerszy zasięg – na południu po Leżajsk, Brzesko, na zachodzie po Turek, Żnin, Złotów – ma stwardniałe m’ w końcówce amy: rękamy, nogamy, trochę mniejszy – w formach C. i B. lp. zaimka osobowego: my, mi = mi, me, man = mię. Wszędzie jednak może się pojawiać obocznie do wymowy zgodnej z ogólnopolską, nawet w tym samym idiolekcie, por. śwyniaka / świniaka, śwęta / święta. Zob. Asynchroniczna wymowa spółgłosek wargowych miękkich.